

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКА ДЕРЖАВНА АГРАРНА АКАДЕМІЯ

ПРОГРАМА АТЕСТАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

ступеня „Бакалавр”
за освітньо-професійною програмою
„Фінанси, банківська справа та страхування”
спеціальності **072 „Фінанси, банківська справа та
страхування”**
галузі знань **07 „Управління та адміністрування”**
денної та заочної форм навчання

Полтава 2018

УДК: 378.046: 378.22: 336: 33

Програма атестації здобувачів вищої освіти ступеня „Бакалавр” за освітньо-професійною програмою „Фінанси, банківська справа та страхування” спеціальності 072 „Фінанси, банківська справа та страхування” галузі знань 07 „Управління та адміністрування” денної та заочної форм навчання – Полтава: ПДАА, 2018. – 24 с.

Програму підготували:

Викладачі кафедри фінансів і кредиту: к.е.н., професор Аранчій В. І., к.е.н., доцент Безкровний О. В., к.е.н. доцент Мисник Т. Г., к.е.н., професор кафедри Чумак В. Д., к.е.н. доцент кафедри Зоря С. П., к.е.н. доцент Глущенко Ю. А.

Відповідальний за випуск: голова науково-методичної ради спеціальності „Фінанси, банківська справа та страхування” Мисник Т. Г., к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів і кредиту

Схвалено на засіданні кафедри фінансів і кредиту **4 вересня 2018 р.**, протокол **№ 1**.

Програма розглянута і затверджена науково-методичною радою спеціальності „Фінанси, банківська справа та страхування ” (протокол **№ 1** від **4 вересня 2018 р.**)

Зміст

ВСТУП	ст. 4
ЗМІСТ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН, ЯКІ ВХОДЯТЬ ДО ЄДИНОГО ДЕРЖАВНОГО КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ІСПИТУ	5
1. СТРАХУВАННЯ	5
2. БАНКІВСЬКА СИСТЕМА	8
3. ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ	12
4. ФІНАНСИ	15
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЄДИНОГО ДЕРЖАВНОГО КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ІСПИТУ	24

Вступ

Атестація здобувачів вищої освіти спеціальності проводиться у відповідності до Закону України „Про вищу освіту”, Освітньо-професійної програми та Навчального плану підготовки здобувачів вищої освіти денної та заочної форми навчання за освітньо-професійною програмою Фінанси, банківська справа та страхування спеціальності „Фінанси, банківська справа та страхування”. Технічне забезпечення атестації здобувачів вищої освіти здійснюється згідно Положення про порядок та організацію роботи екзаменаційної комісії з атестації здобувачів вищої освіти у Полтавській державній аграрній академії (ПДАА).

У відповідності до Освітньо-професійної програми та Навчального плану підготовки здобувачів ступеня вищої освіти (СВО) „Бакалавр” за освітньо-професійною програмою Фінанси, банківська справа та страхування спеціальності „Фінанси, банківська справа та страхування”, затвердженого рішенням Вченої ради ПДАА формою атестації формою атестації здобувачів вищої освіти є єдиний державний кваліфікаційний іспит. Мета проведення єдиного державного кваліфікаційного іспиту – перевірити на завершальному етапі навчання за СВО „Бакалавр” рівень професійних знань студентів з дисциплін за фахом, вміння їх використовувати при рішенні конкретних господарських операцій у сучасних умовах господарювання.

Для проведення атестації здобувачів СВО „Бакалавр” за освітньо-професійною програмою Фінанси, банківська справа та страхування спеціальності „Фінанси, банківська справа та страхування” створюється екзаменаційна комісія, що є єдиною для усіх форм навчання. Головою екзаменаційної комісії призначається фахівець, або провідний науковець в галузі фінансів, банківської справи та страхування.

До проходження атестації допускаються здобувачі вищої освіти, які виконали повністю навчальний план за СВО „Бакалавр”. Розклад роботи екзаменаційної комісії, узгоджений з головою екзаменаційної комісії, готується відповідною випусковою кафедрою за встановленою формою і подається до навчального відділу, та затверджується ректором ПДАА не пізніше ніж за місяць до початку проведення єдиного державного кваліфікаційного іспиту.

Єдиний державний кваліфікаційний іспит проводиться на відкритих засіданнях екзаменаційної комісії за комплексними кваліфікаційними завданнями, які поєднують теоретичні та практичні завдання з таких дисциплін: страхування; банківська система; фінанси підприємств; фінанси.

З урахування технічних можливостей єдиний державний кваліфікаційний іспит проводяться з використанням комп'ютерів шляхом тестування та виконання комплексних кваліфікаційних завдань.

Полтавська державна аграрна академія на підставі рішення екзаменаційної комісії присуджує здобувачу вищої освіти СВО „Бакалавр” та кваліфікацію „Бакалавр фінансів, банківської справи та страхування”.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН, ЯКІ ВОДЯТЬ ДО ЄДИНОГО ДЕРЖАВНОГО КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ІСПИТ

1. Страхування

Тема 1. Сутність, принципи і роль страхування.

Необхідність страхового захисту та його форми. Страхові відносини. Страховий фонд. Фонди самострахування (нецентралізовані страхові фонди). Закон України „Про страхування”. Суть страхування як економічної категорії та його специфічні ознаки. Страховий інтерес. Франшиза. Суброгація. Контрибуція. Ризикова функція. Функція створення і використання страхових резервів (фондів). Функція заощадження коштів. Превентивна функція. Контрольна функція. Інвестиційна функція. Роль та значення страхування в системі економічних відносин.

Тема 2. Класифікація страхування.

Основні підходи до класифікації страхування. Співстрахування. Перестрахування. Майнове страхування. Особисте страхування. Страхування відповідальності. Страхування підприємницьких ризиків. Класифікація страхування за об'єктами: галузі, підгалузі і види страхування. Форми проведення страхування. Порівняльна характеристика обов'язкового і добровільного страхування. Системи страхування та франшиза. Страхування за системою пропорційної відповідальності. Страхування за системою першого ризику. Страхування за системою „дробової частки”. Страхування за відновною вартістю. Система граничного страхового забезпечення.

Тема 3. Страхові ризики та їх оцінювання.

Поняття та економічна сутність страхових ризиків. Взаємозв'язок між страховим ризиком та страховим випадком. Математична, статистична та експертна ймовірність ризику. Особливості катастрофічних ризиків. Класифікація та оцінка ризиків у страхуванні. Управління страховими ризиками. Способи зниження впливу ризиків в особистому страхуванні. Ідентифікація ризику (встановлення ризику). Використання ризик-менеджменту у вітчизняній страховій практиці. Фінансування ризику.

Тема 4. Страховий ринок.

Поняття страхового ринку та його структура. Територіальна структура національного страхового ринку. Страхові посередники їх роль на страховому ринку. Прямі посередники. Страхові агенти та страхові брокери. Непрямі посередники. Актуарій. Сюрвеєр. Аварійний комісар. Диспашер. Не страхові посередники. Стан, проблеми і перспективи розвитку страхового ринку України. Маркетинг у страхуванні. Договір страхування: поняття, основні умови та зміст.

Тема 5. Страхова організація.

Організаційні форми страховиків. Структура страхових компаній. Об'єднання страховиків та їх функції. Види страхових компаній і порядок їх створення. Стратегія страхових компаній. Організаційна структура страхових

компаній. Ресурси страхової компанії. Органи управління страховою компанією та їх функції. Об'єднання страховиків та їх функції.

Тема 6. Державне регулювання страхової діяльності.

Необхідність, мета та значення державного регулювання страхової діяльності. Основні засади державної політики в галузі страхування. Типи регулювання страхової діяльності. Система регулювання страхової діяльності в Україні. Система державного нагляду за страховою діяльністю в Україні. Вимоги щодо організації діяльності страховика в Україні. Контроль за діяльністю страховиків. Порядок ліцензування та реєстрації. необхідні документи для одержання ліцензії. Страховий нагляд у країнах Європейського Союзу. Структура та фінансування Федерального відомства страхового нагляду. Департамент у справах нагляду за страховою діяльністю.

Тема 7. Фінансові результати діяльності страховиків.

Характеристика витрат на ведення страхової справи. Складові витрати страховика. Витрати, що пов'язані із організацією, створенням страхової компанії. Виробничі витрати страховика, пов'язані із залученням нових страхувальників. Витрати, пов'язані із обслуговуванням товарно-грошового обігу страхової компанії. Витрати, пов'язані із ліквідацією збитку, спричиненого страховим випадком. Доходи страхової компанії. Класифікація доходів страхової компанії. Доходи від страхової діяльності. Доходи від інвестиційної діяльності. Фінансові результати діяльності страховика. Ефективність діяльності страхової компанії. Порядок формування прибутку страховика. Поняття фінансової надійності страховика. Джерела формування коштів страховика. Поняття фінансової надійності страховика. Фактичний запас платоспроможності.

Тема 8. Особливості та значення особистого страхування.

Сутність особистого страхування. Економічний зміст та класифікація особистого страхування. Специфічні риси особистого страхування. Страхування життя. Таблиця смертності. Змішане страхування життя. Страхування дітей. Страхування до одруження (до вступу у шлюб). Страхування пенсій. Страхування від нещасних випадків. Медичне страхування і розвиток в Україні.

Тема 9. Особливості та значення ризикових видів страхування.

Сутність ризикових видів страхування. Об'єкти та суб'єкти майнового страхування. Класифікація майнового страхування. Визначення страхового відшкодування. Страхування майна на випадок вогню, стихійного лиха та крадіжки. Особливості страхування майна сільськогосподарських підприємств. Економічна суть, необхідність та особливості страхування відповідальності. Основні види страхування цивільної відповідальності. Страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів. Страхування відповідальності перевізників. Страхування професійної відповідальності. Страхування відповідальності позичальника за непогашення кредиту. Страхування відповідальності роботодавців. Страхування відповідальності за нанесення екологічних збитків (екологічне страхування). Страхування небезпечних відходів.

Тема 10. Перестрахування і співстрахування.

Необхідність та значення перестраховування. Сутність перестраховування та його розвиток в Україні. Методи перестраховування. Форми проведення перестраховувальних операцій. Облігаторне перестраховування. Факультативно-облігаторне перестраховування. Пропорційне перестраховування. Перестраховування на основі ексцеденіпа збитку. Перестраховування на підставі ексцедента збитковості. Співстраховування та механізм його застосування.

Рекомендована література:

Базова

1. Александрова М. М. Страхування : навч-метод. посіб. / М. М. Александрова. – К. : ЦУЛ, 2002. – 208 с.
2. Ткаченко Н. В. Страхування. Практикум : навч. посіб. / Н. В. Ткаченко – К. : Ліра. – К, 2007. – 376 с.
3. Дьячкова Ю. М. Страхування : посіб. / Ю. М. Дьячкова. – К. : ЦУЛ, 2008. – 240 с.

Допоміжна

1. Агеев Ш. Р. Страхование: теория, практика и зарубежный опыт. / [Ш. Р. Агеев и др.]. – М. : „Экспертное бюро- М”, 1998. – 375 с.
  2. Базилевич К. С. Страхова справа. / К. С. Базилевич, В. Д. Базилевич. – К. : Товариство „Знання”, 1997. – 320 с.
  3. Безугла В. О. Страхування : навч. посіб. / В. О. Безугла, І. І. Постіл, Л. П. Шаповал. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 582 с.
  4. Внукова Н. М. Практикум із страхування : Випуск 1. / Н. М. Внукова. – К. : Лібра, 1998. – 220 с.
  5. Закон України „Про страхування” № 2288-IV із змінами і доповненнями / [Електронний ресурс] – Режим доступу до інструкції : <http://www.rada.gov.ua>.
  6. Заруба О. Д. Страхова справа : підруч. / О. Д. Заруба. – К. : Товариство „Знання”, КОО, 1998. – 321 с.
  7. Залетов А. Н. Страхование в Украине. / А. Н. Залетов [под ред. д.е.н. О. А. Слюсаренко]. – К. : Межд. аг. „ВееZone”, 2002. – 452с.
  8. Ефимов С. Л. Экономика и страхование. Энциклопедический словарь. / С. Л. Ефимов- М. : ЦЕРИХ ПЭЛ, 1996. – 384 с.
  9. Страхування : підруч. / Керівник авт. колективу і наук. ред. С. С. Осадець. – [вид. 2-ге, перероб і доп.] – К. : КНЕУ, 2002. – 599 с.
  10. Ротова Т. А. Страхування : підруч. / Т. А. Ротова. – К. : КНТЕУ, 2001. – 154 с.
- Журнали: „Страхова справа”, „Фінанси України”, „Економіка, фінанси, право”.

2. Банківська система

Тема 1. Історія розвитку банківської діяльності.

Етапи розвитку банківської діяльності. Виникнення та розвиток держав

них та спеціалізованих банків. Історія виникнення та розвитку банківництва. Перші згадування прототипів банківської діяльності в літописних історичних джерелах. Перший етап розвитку банківської діяльності – від античності до виникнення Венеціанського банку. Операції з грошовими цінностями в стародавньому Єгипті (з 2700 р. до н.е.), Вавилоні і Греції. Римські аргентарії або мензарії (III-V ст. до н.е.). Храми та міняйли-трапезити у Стародавній Греції. Міняйли в середньовічній Італії. Другий етап – із середини 12 ст. до заснування Англійського банку в 1694 році. Рицарі-тамплієри. Вплив торгівлі на розвиток банківської справи. Виникнення банків в Генуї, Венеції, Флоренції, Франції, Гамбурзі, Нідерландах, Англії. Розрахунки готівкою та безготівково, жирорахунк, жирооборот. Виникнення перших громадських та державних банків. Третій етап – з кінця 17 ст. до кінця 18 ст. Англійський банк (1694 р.). Позичкові операції банків під заставу майна, заставне право. Початок діяльності спеціалізованих банків, зокрема, у Шотландії, Британії, Відні, Німеччині, Парижі та Петербурзі. Впровадження в розрахунки чекових операцій. Емісійні банки. Четвертий етап – з початку 19 ст. до нинішнього часу. Розвиток банківництва в Англії, Шотландії, Австрії, Німеччині, Швейцарії, а також в Північній Америці. Центральні банки початку 19 ст., надання їм функцій емісії банкнот. Повноцінні банківські системи 19 ст. у Європі та Північній Америці. Банківська конкуренція, універсальні банки. Лізингові операції банків (90-ті роки 19 ст.), розвиток операцій з цінними паперами, трастові операції банків, сек'юритизація активів (70-ті роки 20 ст.).

Тема 2. Визначення сутності банківської системи та її функцій в сучасних умовах.

Виникнення та розвиток банківництва на території України. Поширення стандартів банківської справи Стародавньої Греції. Розвиток банківської діяльності в умовах Київської Русі. Купці – як перші банкіри Київської Русі. Банківництво в період панування татаро-монгольської орди, Польсько-Литовської держави. Виникнення громадських кредитних установ, єврейських та церковних банків. Розвиток банківської справи в умовах Російської імперії в 18 столітті. Банківська діяльність на територіях, що належали Австро-Угорській імперії. Особливості банківської діяльності в умовах політичної та економічної нестабільності в 1917-1922 роках. Банківська діяльність в період перебування України в складі СРСР. Банківська система в період до кінця 90 років 20 століття. Реорганізація банківської системи СРСР в 1987-1988 роках. Становлення банківської системи в незалежній Україні. Передумови створення сучасної банківської системи 1989 року. Закон України від 20 березня 1991 р. „Про банки і банківську діяльність”. Створення банків „нової хвилі” в 1992-1993 рр. Припинення інфляційних процесів, проведення грошової реформи в Україні. Прийняття Закону України від 20 травня 1999 року „Про Національний банк України” та 7 грудня 2000 р. нової редакції Закону України „Про банки і банківську діяльність”. Загальні риси банківської системи України. Структура банківської системи України.

Тема 3. Статус та організаційна структура національного банку України.

Центральний банк держави. Організаційна структура Національного банку України. Рада Національного банку України, Правління та їх основні функції, Голова Національного банку.

Тема 4. Завдання і функції Національного банку України.

Функції Національного банку України. НБУ як центральний банк країни. Емісійні функції НБУ. НБУ – грошово-кредитний, валютний та наглядовий орган держави. Банк банків. Розрахунковий центр банківської системи.

Тема 5. Концептуальні підходи до формування та тенденції грошово-кредитної політики.

Грошово-кредитна політика НБУ. Номіналістична, металістична, монетаристська та інші теорії грошей. Грошово-кредитна політика України в період становлення грошово-кредитної системи. Основні тенденції грошово-кредитної політики. Монетарна політика держави в різні періоди розвитку ринкової економіки.

Тема 6. Цілі грошово-кредитної політики та види грошово-кредитних стратегій.

Основні засади грошово-кредитної політики в Україні. Цілі грошово-кредитної політики. Види грошово-кредитних стратегій. Таргетування інфляції.

Тема 7. Інструменти грошово-кредитної політики.

Процентна політика держави. Основні принципи встановлення облікової ставки НБУ. Види процентних ставок за кредитами рефінансування, овернайт, операціями репо та іншими операціями НБУ. Обов'язкове банківське резервування. Операції НБУ на відкритому ринку, з рефінансування та на валютному ринку. Регулювання імпорту та експорту капіталу. Емісія власних боргових зобов'язань НБУ та операції з ними.

Тема 8. Комерційні банки як ключова складова банківської системи.

Законодавчо-нормативні основи створення та діяльності банків другого рівня в Україні. Банківська діяльність як форма ведення бізнесу. Принципи банківської діяльності: робота банків в межах реально наявних ресурсів; повна економічна самостійність; діяльність банків на умовах прибутковості, ризику та ліквідності; регулювання банківської діяльності тільки непрямими економічними методами; використання в своїй діяльності „чужих” ресурсів. Банки з приватною формою власності, державною, змішаною. Банки у формі публічного акціонерного товариства та кооперативні банки. Комерційні банки, їх сутність та функції. Державні банки. Спеціалізовані банки. Універсальні банки. Реєстрація та ліцензування банків. Учасники комерційних банків. Назва банку. Основні положення статуту банку. Установчий договір. Основні документи по реєстрації банку. Банківська ліцензія. Основні документи та порядок отримання банківської ліцензії. Відокремлені підрозділи банку: філії, відділення, представництва. Банки з іноземним капіталом. Дочірні іноземні банки, філії та представництва. Відкриття філій та представництв іноземних банків. Акредитація філії та представництва іноземного банку в Україні. Дочірні банки, філії та представництва українських банків на території інших держав. Організаційна структура комерційного банку. Керівні та контролюючі органи банку. Загальні збори учасників. Правління банку. Ревізійна комісія банку. Структурні

підрозділи комерційного банку. Реорганізація комерційного банку. Рішення про реорганізацію. Злиття, приєднання, виділення. Проблемні банки, особливості їх реорганізації. Тимчасова адміністрація банку, що ліквідується. Уповноважена особа (ліквідатор), повноваження та відповідальність тимчасового адміністратора. Повноваження Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в умовах в роботі з неплатоспроможним банком. Діяльність Фонду в умовах процедури ліквідації банку.

Тема 9. Особливості створення та діяльності міжбанківських об'єднань.

Тенденції та причини розвитку банківських об'єднань банків в Україні. Банківські об'єднання, їх види та форми. Основні положення створення об'єднань в Україні, законодавче регулювання. Участь та відповідальність банків-учасників банківських об'єднань. Банківська корпорація. Порядок створення, основні централізовані функції та фонди банківських корпорацій, відповідальність та взаємовідносини учасників. Банківська холдингова група. Особливості створення, участі комерційних банків та їх відповідальність. Фінансова холдингова група. Порядок створення, основні принципи діяльності та відповідальність учасників. Банківсько-страхові об'єднання в умовах подальшого формування фінансового ринку. Банківсько-страхова система агентських відносин, конвенгерція, консолідація, банківсько-страхова інтеграція в сучасних умовах. Банківські спілки, асоціації та інші саморегулювні організації на ринку банківських послуг. Асоціації комерційних банків в Україні, їх роль та місце в розвитку банківської системи. Перспективи розвитку міжбанківських об'єднань

Тема 10. Сутність банківської діяльності та основні принципи здійснення банківських операцій.

Банківська діяльність як форма ведення бізнесу. Принципи та види банківських операцій. Операції по формуванню статутного капіталу. Активні операції. Пасивні операції.

Тема 11. Основи організації бухгалтерського обліку в банківських установах України.

Організація і методика бухгалтерського обліку в банках. Принципи бухгалтерського обліку. План рахунків бухгалтерського обліку та його структура. Принципи формування номера аналітичного рахунку. Облікова політика комерційного банку. Фінансова звітність в банках.

Рекомендована література:

Базова

1. Аналіз банківської діяльності : [підручник] / [за ред. А.М. Герасимовича]. – К. : КНЕУ, 2008. – 599 с.
2. Банківське право України : / [за заг. ред. А.О. Селіванова]. – К. : Видавничий Дім „Ін Юре”, 2000. – 384 с.
3. Банки и банковские операции : [учеб. для вузов] / [Е.Ф. Жуков, Л. М. Максимова и др.]; под ред. проф. Е.Ф. Жукова. – М. : Банки и биржи : ЮНИТИ, 2007. – 471 с.

4. Васюренко О.В. Банківський менеджмент / О. В. Васюренко – К. : Академія, 2005. – 320 с.

5. Васюренко О.В. Банківські операції : [навч. посіб.] / О.В. Васюренко. – [4-те вид., випр. і доп.]. – К. : Т-во „Знання”, 2007. – 455 с.

6. Закон України „Про банки і банківську діяльність” від 7 грудня 2000 р. № 2121–III / Верховна Рада України 2001. – № 5 – 6 – Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. – 2001. – № 1. / [Електронний ресурс] – Режим доступу до закону : <http://www.rada.kiev.ua>.

7. Закон України „Про Національний банк України” від 20 травня 1999 р. № 679–XIV Верховна Рада України. 1999. – № 29. / [Електронний ресурс] – Режим доступу до закону : <http://www.rada.kiev.ua>.

8. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затверджена постановою Правління Національного банку України від 28.08.2001 р. № 368 / [Електронний ресурс] – Режим доступу до інструкції : <http://www.rada.gov.ua>.

9. Капран В.І. Банківські операції : [навч. посіб.] / В.І. Капран, М.С. Кравченко, О. К. Коваленко. – К. : Центр навч. літ., 2006. – 208 с.

10. Косова Т.Д. Банківські операції : [навч. посіб.] / Т.Д. Косова, О.Р. Циганов – К. : ЦУЛ, 2008. – 372 с.

Допоміжна

11. Вовчак О. Д. Банківська справа: [навч. посіб.] / О. Д. Вовчак, Н. М. Руцишин. – Львів : Новий світ, – 2008. – 560 с.

12. Дзюблюк О. В. Комерційні банки в умовах переходу до ринкових відносин : монограф. / О. В. Дзюблюк – Тернопіль, 2006. – 140 с.

13. Заруба О. Д. Фінансовий менеджмент у банках : [навч. посіб.] / Заруба О. Д. – К. : Знання, 2009. – 172 с.

14. Костюченко О. А. Банківське право: [навч. посіб. для вузів. 2-ге вид.] / О. А. Костюченко – К. : А.С.К., 2001. – 570 с.

15. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент у банку : [підруч. – 2-ге вид., доп. і перероб.] / Л. О. Примостка. – К. : КНЕУ, 2004. – 468 с

16. Череп А. В. Банківські операції : [навч. посіб.] / А. В. Череп, О. Ф. Андросова – К. : Кондор, 2008. – 410 с.

17. Шевченко Р. І. Банківські операції : [навч.-метод. посіб. для самот. вивч. дисцип.] / Шевченко Р. І. – К. : КНЕУ, 2000. – 160 с.

3. Фінанси підприємств

Тема 1. Основи фінансів підприємств.

Сутність і функції фінансів підприємств. Грошові фонди та фінансові ресурси. Основи організації фінансів підприємств. Фінансова діяльність та зміст фінансової роботи. Зміст та завдання управління фінансами підприємств.

Тема 2. Організація грошових розрахунків підприємств.

Розрахункові й касові операції. Сутність грошових розрахунків підприємств. Безготівкові й готівкові розрахунки. Проведення касових операцій. Види

банківських рахунків і порядок їх відкриття. Форми безготівкових розрахунків. Принципи організації розрахунків. Розрахунки платіжними дорученнями. Розрахунки платіжними вимогами-дорученнями. Розрахунки чеками. Розрахунки акредитивами. Вексельна форма розрахунків. Розрахунково-платіжна дисципліна та її вплив на фінансово-господарську діяльність підприємств.

Тема 3. Грошові надходження підприємств.

Характеристика і склад грошових надходжень підприємств. Доходи (виручка) від реалізації продукції, робіт, послуг. Доходи від фінансово-інвестиційної таїншої діяльності. Формування валового і чистого доходу.

Тема 4. Формування і розподіл прибутку.

Прибуток як результат фінансово-господарської діяльності підприємства. Формування прибутку підприємства. Прибуток від реалізації продукції та його формування. Методи розрахунку прибутку від реалізації. Сутність і методи обчислення рентабельності. Розподіл і використання прибутку. Розподіл прибутку підприємства. Використання чистого прибутку.

Тема 5. Оподаткування підприємств.

Сутність оподаткування підприємств і податкова система. Сутність податків і їх функції. Система оподаткування підприємств та її становлення в Україні. Оподаткування прибутку підприємств. Становлення оподаткування прибутку. Чинний порядок оподаткування прибутку. Платежі за ресурси. Плата за землю. Фіксований сільськогосподарський податок. Збір за першу реєстрацію транспортних засобів. Податок на нерухоме майно (нерухомість). Непрямі податки, які сплачують підприємства. Вплив непрямих податків на фінансово-господарську діяльність підприємств. Податок на додану вартість. Акцизний податок. Мито. Збори і цільові відрахування, які сплачують підприємства. Місцеві податки і збори. Оподаткування суб'єктів малого підприємництва.

Тема 6. Обігові кошти.

Сутність і основи організації обігових коштів. Склад і структура обігових коштів. Класифікація і принципи організації обігових коштів. Визначення потреби в оборотних коштах. Необхідність і способи визначення потреби в оборотних коштах. Нормування обігових коштів для створення виробничих запасів. Нормування обігових коштів у незавершеному виробництві і витрат майбутніх періодів. Нормування обігових коштів для створення запасів готової продукції. Розрахунок нормативу обігових коштів економічним методом. Джерела формування обігових коштів. Власні джерела формування обігових коштів. Використання банківських кредитів для формування обігових коштів. Залучення коштів інших суб'єктів господарювання. Показники стану і використання обігових коштів. Показники стану власних обігових коштів. Показники використання обігових коштів і шляхи прискорення їх обертання. Вплив розміщення обігових коштів на фінансовий стан підприємства.

Тема 7. Кредитування підприємств.

Необхідність та сутність кредитування підприємств. Кругооборот коштів підприємства та необхідність залучення кредитів. Класифікація кредитів, що надаються підприємствам. Банківське кредитування підприємств. Види банківського кредиту та їх характеристика. Умови та порядок отримання

банківського кредиту. Порядок погашення банківського кредиту підприємством. Небанківське кредитування підприємств. Комерційне кредитування підприємств. Лізингове кредитування підприємств. Державне кредитування підприємств. Кредитування підприємств за рахунок коштів міжнародних фінансово-кредитних інститутів.

Тема 8. Фінансове забезпечення відтворення основних засобів.

Сутність основних засобів та їх відтворення. Класифікація основних засобів. Показники стану та ефективності використання основних засобів. Знос і амортизація основних засобів. Сутність і склад капітальних вкладень. Джерела і порядок фінансування капітальних вкладень. Фінансування ремонту основних засобів.

Тема 9. Оцінювання фінансового стану підприємств.

Оцінка фінансового стану підприємства, її необхідність і значення. Інформаційне забезпечення оцінки фінансового стану підприємств. Показники фінансового стану підприємства. Оцінка ліквідності та платоспроможності підприємства. Оцінка фінансової стійкості підприємства. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства.

Тема 10. Фінансове планування на підприємствах.

Фінансова стратегія підприємств. Зміст, завдання та методи фінансового планування. Зміст фінансового плану та порядок його складання. Зміст і значення оперативного фінансового плану.

Тема 11. Фінансова санація підприємств.

Фінансова санація підприємств, її економічний зміст та порядок проведення. Фінансова криза на підприємстві: симптоми та фактори, що її спричиняють. Економічна сутність санації підприємств. Менеджмент фінансової санації підприємства. Випадки, коли приймається рішення про фінансову санацію підприємств. Класична модель фінансової санації. Санаційний аудит. План санації. Сутність санаційного аудиту та етапи його проведення. Аналіз виробничо-господарської діяльності підприємства, що перебуває в кризі. Аудит фінансової сфери підприємства. Ситуація підприємства на ринках факторів виробництва та збуту готової продукції. Аналіз причин кризи та сильних і слабких місць на підприємстві. Акт аудиторської перевірки. Фінансові джерела санації підприємств. Форми фінансової санації. Внутрішні джерела фінансової санації. Санація балансу. Зменшення статутного фонду підприємства. Санація із залученням коштів власників підприємства. Альтернативна санація. Участь кредиторів у фінансовому оздоровленні боржника. Фінансова участь персоналу в санації підприємства. Державна фінансова підтримка санації підприємств. Економіко-правові аспекти санації та банкрутство підприємств. Досудове врегулювання господарських спорів. Судове врегулювання господарських спорів. Необхідність, функції та завдання інституту банкрутства підприємств. Порядок оголошення підприємства банкрутом. Задоволення претензій кредиторів. Фінансова санація на ухвалу господарського суду. Мирова угода. Санація шляхом реорганізації (реструктуризації). Приховане, фіктивне та зумисне банкрутство.

Рекомендована література:

Базова

1. Аранчій В. І. Фінанси підприємств : навч. посіб. / В.І. Аранчій. – К. : ВД „Професіонал”, 2004. – 304 с.
2. Аранчій В. І. Фінанси підприємств : конспект лекцій / Аранчій В. І., Чумак В. Д., Черненко Л. В. – К. : ВД „Професіонал”, 2005. – 400 с.
3. Фінанси підприємств : підруч. / під ред. А.М. Поддерьогіна. – К. : КНЕУ, 2006. – 660 с.
4. Слав’юк Р. А. Фінанси підприємств. – К. : ЦУЛ, 2004. – 460 с.
5. Філімоненков О. С. Фінанси підприємств : навч. посіб. – К. : Ельга, Ніка – Центр, 2002. – 360 с.
6. Фінанси підприємств : навч. посіб. / за ред. Г. Г. Кірейцева. – К. : ЦУЛ, 2002. – 268 с.

Допоміжна

1. Азаренкова Г. М. Фінанси підприємств : навч. посіб. для самостійного вивчення дисципліни / Азаренкова Г. М., Журавель Т.М., Михайленко А. М. – К. : Знання-Прес, 2006. – 287 с.
2. Безкровний О.В. Соціальне страхування : навч. посіб / Безкровний О.В., Лихопій В.І. – Полтава: ПДАА, 2011. – 234 с.
3. Белоліпецький В. Г. Финансы фирмы : курс лекцій / Г. К. Белоліпецький. – К. : Знання, 2009. – 345 с.
4. Василенко В. О. Антикризове управління підприємством : підруч. / В. О. Василенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 504 с.
5. Воловець Я. В. Фінансова діяльність суб’єктів господарювання : навч. посіб. / Я. В. Воловець. – Житомир : Алерта, 2005. – 199 с.
6. Гриньова В. М. Фінанси підприємств : навч. посіб. / В. М. Гриньова. – К. : ІНЖЕК, 2004. – 432 с.
7. Гудзь Т. П. Система раннього виявлення та подолання фінансово-економічної кризи підприємств : монографія / Т. П. Гудзь. – Полтава : РВЦ ПУСКУ, 2007. – 166 с.
8. Зятковський І. В. Фінанси підприємств : навч. посіб. / І. В. Зятковський. – К. : Кондор, 2003. – 364 с.
9. Інструкція „Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті” затверджена постановою Правління НБУ від 21.01.2004 № 22 (зі змінами та доповненнями) // www.rada.kiev.ua.
10. Інструкція „Про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах” затверджено постановою Правління НБУ від 12 листопада 2003 р. № 492 (зі змінами та доповненнями) // <http://www.rada.gov.ua>.
11. Інструкція „Про касові операції в банках України” затверджена постановою Правління НБУ від 14.08.2003 № 337 (зі змінами та доповненнями) // <http://www.rada.gov.ua>.
12. Логіненко Л. О. Фінанси підприємства : підруч. / Лігоненко Л. О., Гуляєва Н. М., Гриню Н. А. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2007. – 491 с.

13. Олійник О. В. Податкова система : навч. посіб. / Олійник О. В., Філон І. В. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 456 с.
14. Онисько С. М. Фінанси підприємств: підручник для студентів вищих закладів освіти / С. М. Онисько. – 2-ге вид. – Львів : УАД, 2006. – 287 с.
16. Податковий кодекс України // Вісник податкової служби України. – 2010. – № 46. – С. 2–232.
17. Подольська В. О. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / В. О. Подольська, О. В. Яріш. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 488 с.
18. Положення „Про ведення касових операцій у національній валюті в Україні”, затверджене постановою Правління Національного банку України від 15 грудня 2004 р. № 637 зі змінами та доповненнями // www.rada.kiev.ua.
19. Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятий : учеб. пособ. / Г. В. Савицкая. – К. : Академвидав, 2008. – 417 с.
20. Слав'юк Р. А. Фінанси підприємств : навч. посіб. / Р. А. Слав'юк. – К. : ЦУЛ, 2007. – 460 с.
21. Тютюнник Ю. М. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Частина I / Ю. М. Тютюнник. – Полтава : ПДАА, 2009. – 406 с.
22. Тютюнник Ю. М. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Частина II / Ю. М. Тютюнник. – Полтава : ПДАА, 2009. – 399 с.
23. Філімоненков О. С. Фінанси підприємств : навч. посіб. / О. С. Філімоненков. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К. : МАУП, 2006. – 328 с.

4. Фінанси

Тема 1. Предмет фінансової науки як пізнання сутності фінансів.

Сутність фінансів. Причина появи фінансів. Фінанси як економічна та історична категорія. Фінанси і гроші. Фінанси та інші економічні категорії. Суб'єкти фінансових відносин. Об'єкт розподілу фінансів – ВВП. Ознаки фінансів як економічної категорії. Призначення фінансів. Розподільча і контрольна функції фінансів. Об'єкти та суб'єкти розподілу у фінансах. Стадії розподілу. Форми фінансового контролю. Сутність категорії „фінансова система”. Фінансова система за внутрішньою будовою та організаційною структурою. Сфери та ланки фінансової системи. Принципи побудови фінансової системи. Органи управління та фінансові інститути фінансової системи України. Предмет фінансової науки. Мета фінансової науки. Методи пізнання фінансового життя. Розділи фінансової науки. Предмет курсу „Фінанси”. Мета курсу „Фінанси”.

Тема 2. Генезис і еволюція фінансів.

Точки зору на походження терміну „фінанси”. Передумови виникнення фінансів. Еволюції обміну. Основні ознаки держави. Причини появи фінансів. Обставини виникнення фінансів як історичної категорії. Еволюція розуміння фінансів. Виникнення основних понять фінансів. Зміна сутності та змісту фінансів у XIX-XX столітті. Особливості історичного розвитку фінансів у різних суспільно-економічних формаціях та державах. Точки зору на походження

терміну „фінанси”. Передумови виникнення фінансів. Еволюції обміну. Основні ознаки держави. Причини появи фінансів. Обставини виникнення фінансів як історичної категорії. Еволюція розуміння фінансів. Виникнення основних понять фінансів. Зміна сутності та змісту фінансів у XIX-XX столітті. Особливості історичного розвитку фінансів у різних суспільно-економічних формаціях та державах.

Тема 3. Становлення та розвиток фінансової науки.

Значення фінансової науки. Обставини та період її виникнення. Характеристика окремих наукових досліджень в стародавньому світі, Середньовіччі. Розквіт фінансової науки та її представники: Ж.Боден, В. Петті, Ф. Юсті. Італійські, англійські, німецькі та французькі вчені. Фізіократи у фінансовій науці. Представники класичної політекономії та виділення фінансів у самостійну науку. А.Сміт та його значення у розвитку фінансової науки. Д. Рікардо – послідовник вчень А.Сміта. К.Рау – автор першого підручника з фінансів. Ж.Сісмонді. Марксистичні. Особливості, загальні та специфічні тенденції української фінансової науки. Геополітично-цивілізовані цикли розвитку фінансової думки в Україні. М.А.Балудянський, Т.Ф.Степанов, М.Х.Бунге, І.Я.Франко, М.І.Туган-Барановський, М.М.Алексєєнко, І.І.Патлаєвський, В.А.Незабитовський, М.М.Титович, М.Добриловський, М.І.Мітіліно, М. П. Яснопольський. Основні риси сучасної фінансової науки в світі. Теорія суспільного добробуту В. Парето. Питання про співвідношення демократії та фінансів (Дж. Бюкенен). М. Фрідмен.

Тема 4. Фінансове право і фінансова політика.

Поняття фінансового права. предмет фінансового права та його ознаки. метод правового регулювання в фінансовому праві. система фінансового права. зміст загальної та особливої частин фінансового права. галузь фінансового права. основні галузі фінансового права та їх особливості: бюджетне право, податкове право, банківське право, страхове фінансове право та інші. джерела фінансового права та фінансове законодавство. фінансово-правові акти та їх класифікація. фінансово-правова норма: сутність, загальні ознаки та особливості. фінансові правовідносини: сутність та особливості. фінансова політика: сутність та завдання. взаємозв'язок та відмінності між категоріями „фінанси” та „фінансова політика”. історичний розвиток теоретичних положень щодо фінансової політики. основні положення наукових концепцій: класичної політекономії, кейнсіанської теоретичної концепції, неокласичного напрямку економічної теорії. основні складові та напрямки фінансової політики. фінансовий механізм: сутність, призначення, характеристики та складові елементи. фінансове планування та його методи. фінансове регулювання.

Тема 5. Податки. Податкова система.

Економічна сутність податків і зборів. Податки як економічна та історична категорія, як правовий феномен. Суспільний зміст і матеріальна основа податків. Історія виникнення та сучасний стан оподаткування. Історичні періоди розвитку теорії податків та оподаткування. Подвійне походження податків. Податки в стародавньому світі. Податки в Середньовіччі. Новітня податкова наука. Періоди розвитку податкової системи. Класифікація податків та зборів.

Функції податків та їх характеристика. Податкова система України: сутність, нормативне регулювання. Принципи побудови системи оподаткування. Система органів податкової служби. Елементи системи оподаткування: суб'єкт (платник) податку, об'єкт оподаткування, одиниця оподаткування, податкова ставка і інші. Досвід зарубіжних країн в побудові податкової системи. Структура податкових систем. Фіскальна політика. Досвід США, Німеччини. Податкова політика України. Основні завдання податкової політики. Типи податкової політики. Принципи податкової політики. Стратегічні напрямки податкової політики. Етапи розвитку податкової політики України. Сучасні проблеми реалізації податкової політики. Шляхи реформування системи оподаткування в Україні. Сучасні недоліки системи оподаткування. Заходи удосконалення оподаткування.

Тема 6. Бюджет. Бюджетна система.

Характеристики поняття „бюджет”. Особливості бюджету як економічної категорії. Суспільне призначення бюджету. Функції бюджету: розподільча і контрольна. Правова характеристика бюджету. Бюджет як фінансовий план. Бюджет за матеріальним змістом. Бюджетний механізм. Сутність бюджетної системи. Особливості її побудови. Бюджетний устрій. Складові бюджетної системи України. Нормативне регулювання бюджетної системи в Україні. Поняття зведеного бюджету. Принципи бюджетної системи України. Сутність бюджетного процесу. Учасники бюджетного процесу в Україні. Стадії бюджетного процесу. Бюджетне планування, його завдання та процедура. Касове виконання бюджету. Казначейська система виконання бюджету. Державні доходи і доходи бюджету. Державні видатки і видатки бюджету. Форми прояву та матеріальне втілення доходів бюджету. Джерела доходів бюджету. Класифікація доходів бюджету. Якісна та кількісна характеристика видатків бюджету. Класифікація видатків.

Тема 7. Бюджетний дефіцит.

Дефіцит, профіцит та збалансованість бюджету. Причини виникнення дефіциту бюджету. Класифікація бюджетного дефіциту. Наукові погляди на бюджетний дефіцит. Розміри бюджетного дефіциту. Інфляційні та не інфляційні джерела бюджетного дефіциту.

Тема 8. Державний кредит.

Сутність державного кредиту та причини його необхідності. Особливості державного кредиту. Обставини ефективності державного кредиту. Джерела погашення державних позик. Функції державного кредиту: розподільча і контролююча. Форми державного кредиту. Класифікація державної позики. Зміст та сутність державного боргу. Класифікація державного боргу. Боргова безпека держави. Основні показники державного боргу в зарубіжних країнах. Управління державним кредитом. Основні елементи та методи управління державним боргом.

Тема 9. Місцеві фінанси. Бюджетний федералізм і фінансове вирівнювання.

Сутність місцевих фінансів. Вчення про місцеві фінанси та його генезис. Правове забезпечення функціонування місцевих фінансів. Передумови виник-

нення місцевих фінансів. Риси місцевих фінансів. Характеристика фінансових відносин, що виникають у сфері місцевих фінансів. Функції місцевих фінансів. Теорії місцевих фінансів. Система складових місцевих фінансів: видатки, доходи, способи формування доходів, місцеві фінансові інститути, суб'єкти, об'єкти, взаємовідносини між суб'єктами. Сфери місцевих фінансів. Роль місцевих фінансів у забезпеченні розвитку регіону. Основні форми впливу місцевих фінансів на економіку і соціальну сферу держави. Проблеми сучасного етапу розвитку місцевих фінансів в Україні. Місцевий бюджет як фінансовий план. Види місцевих бюджетів. Доходи місцевих бюджетів та їх джерела. Видатки місцевих бюджетів та їх класифікація згідно принципу субсидіарності. Зміст та призначення бюджетних повноважень. Сутність та інструменти реалізації бюджетного федералізму. Міжбюджетні відносини та їх види. Мета та механізм регулювання між бюджетних відносин. Фінансовий норматив бюджетної забезпеченості. Види міжбюджетних трансфертів. Вертикальні фіскальні дисбаланси та способи їх усунення. Горизонтальний фіскальний дисбаланс. Фінансове вирівнювання. Причини запровадження в Україні фінансового вирівнювання. Зарубіжний досвід фінансового вирівнювання. Напрямки удосконалення збалансованості місцевих бюджетів.

Тема 10. Соціальні позабюджетні фонди.

Призначення та сутність соціального страхування. Основні аспекти функціонування соціального страхування. Види та групи соціального страхування, запровадженого в Україні. Позабюджетні соціальні фонди, їх сутність та призначення. Розвиток діяльності фондів соціального спрямування в Україні. Генезис соціального страхування. Система Бісмарка. Принципи соціального забезпечення В. Беверіджа. Принципи функціонування соціального страхування в Україні. Світовий досвід організації діяльності фондів соціального спрямування. Моделі організації соціального страхування в світі. Єдиний соціальний внесок. Напрямки використання коштів соціальних позабюджетних фондів. Система державних гарантій. Перспективи реформування системи соціального захисту населення в Україні. Проблеми системи соціального забезпечення.

Тема 11. Фінанси суб'єктів господарювання.

Значення фінансів господарюючих суб'єктів. Сутність фінансів підприємств. Місце фінансів підприємств у виробництві. Основне призначення фінансів підприємств. Фінансові відносини підприємств: групи та сфери. Функції фінансів підприємств. Фінансові ресурси підприємств. Взаємозв'язок фінансових ресурсів з активами та зобов'язаннями. Складові фінансових ресурсів підприємств. Класифікація фінансових ресурсів підприємств. Фінансові фонди підприємства. Сутність фінансової діяльності підприємства та її завдання. Взаємозв'язок понять „фінансування” та „фінансова діяльність”. Зміст фінансової діяльності підприємств. Механізм фінансової діяльності. Фінансові ресурси та їх залежність від особливостей господарюючого суб'єкта. Основні та оборотні засоби. Оборотні та обігові кошти. Витрати підприємства. Грошові витрати. Вхідні та вихідні грошові потоки. Доходи підприємств та фактори, які впливають на їх розмір. Валовий та чистий доход. Прибуток підприємства. Розподіл

прибутку. Фінансова робота та її основні завдання. Складові фінансової роботи. Фінансовий механізм підприємства як умова ефективності фінансової роботи. Фінансова служба підприємства. Її особливості в залежності від розмірів підприємства. Завдання та функції фінансової служби. Правове регламентування фінансів підприємств. Організаційно-правові форми суб'єктів підприємницької діяльності. Форми власності суб'єктів господарювання. Суб'єкти господарювання за правом власності та організаційно-правовою формою ведення бізнесу. Критерії прийняття рішення про вибір правової форми організації бізнесу.

Тема 12. Фінанси домогосподарств.

Сутність домогосподарства, взаємозв'язок з поняттям „сім'я”. Функції домогосподарства. Заощадження домогосподарств, їх класифікація. Чинники, які впливають на розмір заощаджень. Фінансові ресурси домогосподарства. Фактори, що впливають на розмір фінансових ресурсів домогосподарств. Доходи домогосподарства, їх складові та фактори. Види доходів домогосподарств: грошові, загальні і сукупні. Заробітна плата як основна складова доходів домогосподарства. Фактори, які визначають розмір заробітної плати. Мінімальна заробітна плата. Функції заробітної плати. Прожитковий мінімум. Доходи від власності. Трансфертні платежі. Підприємницький дохід. Доходи від індивідуальної трудової власності. Витрати домогосподарств та їх складові. Класифікація споживчих видатків домогосподарств. Бюджет домогосподарства. Диференціація доходів населення. Крива Лоренца. Бідність. Абсолютна та відносна бідність. Лінія бідності. Особливості фінансів домогосподарств в США, Японії, Німеччині.

Тема 13. Страхування. Страховий ринок.

Сутність страхування. Виникнення страхування. Необхідність страхування. Страхування як економічна категорія. Ознаки страхування. Особливості економічних відносин страхування. Функції страхування: формування спеціалізованого страхового фонду грошових коштів; відшкодування збитку і особисте матеріальне забезпечення громадян; попередження страхового випадку і мінімізація збитку. Економічний зміст та особливості майнового страхування. Сутність особистого страхування. Страховий ринок. Об'єктивна основа розвитку страхового ринку. Первинна ланка страхового ринку. Функції страхового ринку. Класифікація страхового ринку. Учасники страхового ринку. Страхова послуга. Асортимент страхового ринку. Внутрішня система та зовнішнє оточення страхового ринку. Страхова система. Види страхових компаній. Страховий внесок з економічної, юридичної та математичної точок зору. Майно сільськогосподарських підприємств, яке може бути застраховане. Події страхування в сільському господарстві. Майнове страхування та його особливості. Особисте страхування, його особливості та види. Страхування відповідальності: поняття, особливості. Види відповідальності. Медичне страхування: особливості, механізм, інституційна структура. Обов'язкове та добровільне медичне страхування.

Тема 14. Фінансовий ринок.

Фінансовий ринок: сутність та призначення. Роль фінансового ринку в за-

безпеченні кругообороту ресурсів, продуктів і доходів. Призначення фінансових ринків. Головна функція фінансового ринку. Попит на фінансовому ринку. Пропозиція на фінансовому ринку. Ефект заміщення. Ефект доходу. Складові фінансового ринку. Канал прямого фінансування. Посередницькі канали. Інституціональна структура фінансового ринку. Інструменти фінансового ринку. Особливості інструментів власності, інструментів позики та похідних інструментів. Дохідність фінансових інструментів. Інструменти з фіксованим та плаваючим доходом. Функціональна структура фінансових ринків. Інституціональна структура фінансових ринків. Функції фінансового ринку. Грошовий ринок: сутність, особливості, об'єкт, суб'єкти та механізм. Інструменти грошового ринку. Основні суб'єкти грошового ринку. Механізм регулювання грошового ринку. Попит та пропозиція на гроші. Модель ринку грошей. Складові грошового ринку, їх функції. Особливості облікового ринку. Величина облікової ставки. Валютний ринок. Валюта. Класифікація валютного ринку за територіальним розміщенням. Функції валютного ринку. Класифікація суб'єктів валютного ринку. Характерні риси та функції суб'єктів валютного ринку. Конвертованість та її види. Види валют за конвертованістю. Валютні обмеження. Валютний курс. Котирування валюти. Крос-курс. Валютний арбітраж. Основні інструменти валютного ринку. Класифікація міжнародних розрахунків. Поділ валютного ринку за суб'єктами. Значення валютного ринку. Економічна сутність ринку капіталу. Значення ринку капіталу. Склад ринку капіталу з точки зору джерел залучення коштів. Первинний та вторинний ринок. Біржовий та позабіржовий ринок. Учасники ринку капіталу. Фондовий ринок. Узгодження понять „фінансовий ринок”, „ринок цінних паперів”, „грошовий ринок”, „ринок капіталів”, „фондовий ринок”. Функції фондового ринку. Інструменти фондового ринку. Цінні папери. Види цінних паперів. Облігації. Акції. Індикатори фондового ринку: індекси та рейтинги. Кредитний ринок. Його функції. Кредитні важелі. Об'єкти кредитування. Банки як основні учасники кредитного ринку.

Тема 15. Фінансовий менеджмент.

Сутність фінансового менеджменту. Мета фінансового менеджменту. Система основних задач, спрямованих на реалізацію головної мети фінансового менеджменту. Функції фінансового менеджменту: як управлінської системи та як спеціальної області управління підприємством. Стратегічний та оперативнотактичний фінансовий менеджмент. Інформаційна база управлінських рішень. Методологія прийняття управлінських фінансових рішень. Інструменти фінансового менеджменту. Поняття „леверидж”. Зміст дії левериджу. Механізм дії операційного левериджу. Розрахунок планового прибутку з використанням цінового операційного левериджу. Натуральний операційний леверидж. Значення використання механізму операційного левериджу для планування фінансового результату від продажу. Закономірності руху капіталу фірми. Роль запозиченого капіталу в діяльності фірми. Вартість капіталу. Середньозважена вартість капіталу. Структура капіталу. Оптимальна структура капіталу. Економічна рентабельність сукупного капіталу. Ціна позикових ресурсів. Розрахунок ефекту фінансового левериджу. Виробничо-фінансовий леверидж.

Тема 16. Міжнародні фінанси.

Сутність міжнародних фінансів як економічної категорії, сфери фінансової системи. Зміст світової фінансової системи. Суб'єкти та об'єкти міжнародних фінансів. Система грошових потоків на рівні міжнародних фінансових відносин. Призначення фінансового механізму міжнародних фінансів. Основні канали руху міжнародних фінансів. Міжнародні фінанси як інституційна категорія. Міжнародні організації та їх фінансові фонди. ООН та Європейський союз: основні функції та фінансовий механізм. Міжнародні фінансові інституції. Міжнародний валютний фонд: фінансова характеристика та основні напрямки фінансової діяльності. Група Світового банку: структура та характеристика фінансового механізму. Міжнародний фінансовий ринок: його об'єктивна основа та призначення. Складові міжнародного фінансового ринку.

Тема 17. Фінансова безпека держави.

Місце фінансової безпеки в системі національної безпеки та її значення в сучасних умовах. Структура національної безпеки. Поняття фінансової безпеки. Ознаки стійкості фінансової системи. Рівень фінансової безпеки та його характеристики. Концепція фінансової безпеки та її складові. Мета фінансової безпеки. Принципи організації фінансової безпеки. Методи підтримки фінансової безпеки. Пріоритетні національні інтереси. Загрози фінансовій безпеці: внутрішні та зовнішні. Основні функції системи забезпечення фінансової безпеки. Організаційна структура системи підтримки. Система показників фінансової безпеки.

Тема 18. Фінанси країн з розвинутою економікою.

Основні риси фінансових систем країн з розвинутою економікою. Критерії належності країн до індустріально розвинутих. Система фінансів розвинутих країн. Бюджетні системи країн з розвинутою економікою. Пропорції перерозподілу через бюджет. Податкові надходження до бюджету. Види видатків державного бюджету. Роль місцевих бюджетів у виконанні державних завдань та розв'язанні регіональних проблем. Позабюджетні спеціальні фонди країн з розвинутою економікою. Особливості фінансових систем за критерієм місця і ролі банківських установ.

Тема 19. Фінанси Європейського союзу.

Етапи європейської інтеграції. Створення та основні можливості Європейського економічного співтовариства. Європейський інвестиційний банк: створення, основні завдання та напрямки діяльності. Ознаки зони вільної торгівлі. Сутність європейської інтеграції. Основні причини розвитку інтеграційних процесів. Основна мета та завдання Європейського союзу. Перспективи розвитку взаємовідносин України та ЄС. Значення для України європейської інтеграції. Організаційна будова Європейського союзу. Податкова система Європейського союзу. Особливості фінансування Європейського союзу. Структура системи власних фінансових ресурсів Союзу. Основні напрямки податкової політики Європейського союзу. Зовнішньоекономічні завдання ЄС. Основні економічні критерії вступу до Європейського Союзу.

Рекомендована література:

Базова

1. Аранчій В.І., Краснікова О.М., Черненко Л.В. Фінанси: Навч.посібник: Практикум. – Полтава: РВВ ПДАА, 2009. – 216 с.
2. Венгер В. В. Фінанси : навч. посіб. / В. В. Вегнер. – К. : ЦУЛ, 2009. - 432 с.
3. Глущенко А. С. Фінанси: Навчальний посібник. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2010. – 190 с.
4. Фінанси : навч. посіб. / В. І. Аранчій, Ю. М. Лелюк, Л. М. Капаєва, В. Д. Чумак та ін. – Полтава : АСМІ, 2009. – 592 с.
5. Фінанси для фінансистів [текст]: підручник. /О. А. Шеремет, І. В. Дем'яненко, К.В. Багацька [та ін..] за заг.ред Т. А. Говорушко. – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 612 с.
6. Фінанси: Навчальний посібник (за кредитно-модульною системою навчання). / За ред. В.І. Аранчій. – Полтава: ПДАА, 2008. – 729 с.
7. Фінанси: Підручник / За ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. – К.: Знання, 2008. – 611 с.
8. Фінанси: практикум для студентів усіх напрямів підготовки [Електронний ресурс] : навч.-метод. посіб. / О. Р. Романенко, Л. П. Даниленко, Л. П. Гладченко [та ін.]. – К. : КНЕУ, 2015. – 162 с.
9. Юхименко П.І., Федосов В.М., Лазебник Л.Л. та ін. Теорія фінансів: Підручник / За ред. проф. В.М. Федосова, С.І. Юрія. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 576 с.

Допоміжна

1. Азаренкова Г. М., Борисенко І.І. Фінанси : практикум: навч.посіб. / Г. М. Азаренко, І. І. Борисенко. – К.: Знання, 2008. – 279 с.
2. Артус М.М. Фінанси: Навчальний посібник. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2005. – 198 с.
3. Заречнев А. М. Фінанси: тести та задачі : навч. посіб. / А. М. Заречнев. - К. : ЦУЛ, 2003. – 196 с.
4. Ковальчук С.В., Форкун І.В. Фінанси. Навчальний посібник. – Львів: „Новий Світ – 2000”, 2006. – 568 с.
5. Стеців Л. П. Фінанси : навч.посіб. / Л. П. Стеців, О. І. Копилюк. – К. : Знання, 2007. – 235 с.
6. Фінанси : навч.посіб. / В. С. Загорський, О. Д. Вовчак, І. Г. Благун, І. Р. Чуй. – К. : Знання, 2008. – 247 с.
7. Фінанси: курс для фінансистів : навч. посіб. / за ред. В. І. Оспішева. – К. : Знання, 2008. – 567 с.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЄДИНОГО ДЕРЖАВНОГО КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ІСПИТУ

Шкала оцінювання: національна, 100-бальна та ЄКТС

<i>Сума балів за всі види навчальної діяльності</i>	<i>Оцінка ЄКТС</i>	<i>Оцінка за національною шкалою</i>	<i>Пояснення критеріїв оцінювання</i>
1	2	3	4
90 – 100	A	відмінно	теоретичний зміст дисциплін, що є складовими комплексного екзамену за фахом засвоєний студентом повністю, необхідні практичні навички роботи з навчальним матеріалом повністю сформовані, всі навчальні завдання, що передбачені програмою комплексного екзамену за фахом, виконані в повному обсязі, відмінна робота без помилок або з однією незначною помилкою
82 – 89	B	добре	теоретичний зміст дисциплін, що є складовими комплексного екзамену за фахом засвоєний повністю, необхідні практичні навички роботи з навчальним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, що передбачені програмою комплексного екзамену за фахом, виконані, якість виконання більшості з них оцінено числом балів, близьким до максимального, робота має дві-три незначні помилки.
74 – 81	C		теоретичний зміст дисциплін, що є складовими комплексного екзамену за фахом засвоєний повністю, практичні навички роботи з навчальним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, що передбачені програмою комплексного екзамену за фахом, виконані, якість виконання жодного з них не оцінено мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками, робота має декілька незначних помилок або одну-дві значні помилки.
64 – 73	D	задовільно	теоретичний зміст дисциплін, що є складовими комплексного екзамену за фахом засвоєний не повністю, але прогалини в знаннях не носять істотного (системного) характеру, необхідні практичні навички роботи з навчальним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою комплексного екзамену за фахом навчальних завдань виконана, деякі з виконаних завдань містять помилки, робота з трьома значними помилками.
60 – 63	E		теоретичний зміст дисциплін, що є складовими комплексного екзамену за фахом засвоєний частково, деякі практичні навички роботи з навчальним матеріалом не сформовані, частина передбачених програмою комплексного екзамену за фахом завдань не виконана, або якість виконання деяких з них оцінено числом балів, близьким до мінімального, відповідь (в усній або письмовій формі) фрагментарна, непослідовна